

*Mikael Johansson är forskare och lärare i grekiska vid Institutionen för Språk och Litteraturer vid Göteborgs universitet. Hans doktorsavhandling, Libanius' Declamations 9 and 10, publicerades år 2006.
mikael.johansson@sprak.gu.se*

Mikael Johansson:

Klassikerintro

Av alla deklamationer som tillskrivits Libanios är kanske de som är baserade på specifika mänskliga karaktärsdrag de mest läsvärda. De kan med fördel användas som exempel på hur en deklamation – alltså ett fiktivt rättegångstal eller deliberativt tal – enligt konstens alla regler bör komponeras. Därtill kommer att de i allmänhet erbjuder en relativt underhållande läsupplevelse. I denna artikel är Libanios karaktärsbaserade *Deklamation 26, Om surkartan och hans snacksaliga hustru*, för första gången översatt från grekiska till svenska.

Scenario

Libanios *Deklamation 26* är en okänd surkarts tal inför rådet (βουλή) i rådhuset (βουλευτήριο). Talet hålls av allt att döma i Athen och tvevelsutan under en annan tidsepok än Libanios egen. Flera grekiska ord som förekommer i texten, till exempel specifika termer för ”sjökaptener” (τρίηραρχοι) och ”teatersponsorskap” (χορηγία), är tidstypiska för det klassiska Athen på 400- och 300-talen f.Kr.¹ Dessa och andra liknande uttryck placerar surkartan – helt avsiktligt – i en miljö som åhörarna eller läsarna känner igen från den klassiska grekiska litteraturen. I talet begär surkartan att rådet beviljar honom tillåtelse att få ta livet av sig. Just denna företeelse har dock mycket lite med det historiska klassiska Athen (eller för den delen med Libanios samtid) att göra. Fiktiva scenarier, eller plasmata (πλάσματα) som är den gängse benämningen, i vilka en talare träder inför ett offentligt beslutsorgan med en

1 J.L. Heiberg, *Den gnavne mand og den snakkesalige kone. En øvelsestale af Libanios* (København, 1918), 23.

begäran att få ta livet av sig – en så kallad prosangelia (προσαγγελία) – förekommer däremot i flera andra av Libanios deklamationer.²

Talaren i *Deklamation 26* uppvisar tydliga etologiska karaktärsdrag som vi förknippar med en surkart, eller en dyskolos (δύσκολος) som denna karaktär benämns i grekisk litteratur: han är sur, grinig, gnällig, ja nästintill misantropisk, och håller sig helst på sin egen kant. Troligen har Libanios låtit sig influeras av den athenska så kallade nya komedin och dess främste företrädare, Menander (cirka 340-290 f.Kr.). Denna litterära dramaform fokuserade i högre grad på huvudpersonernas specifika (och övertydliga) karaktärsdrag än vad som hade varit fallet i den äldre komedin (till exempel Aristofanes). Den nya komedin påminner inte så lite om svensk ”buskis”. Menanders lustspel *Dyskolos* (på svenska *Den grinige*) har säkerligen haft ett visst inflytande på Libanios Deklamation 26,³ inte minst när det gäller bruket av enskilda ord och språklig stil. Påverkan är emellertid inte alls lika uppenbar som i Libanios *Deklamation 27*, Om surkartens och hans son, som innehåller tydliga anspelningar på Menanders *Dyskolos*, också när det gäller själva innehållet.⁴ Scenariot för *Deklamation 27* kan sammanfattas på följande sätt: en surkart råkade en gång halka och falla. Hans son som bevittnade det hela föll i skratt, varpå surkartens begär att få förskjuta sin son. Deklamationen är surkartens tal i detta ärende. Det hålls inför en jury, inte inför rådet som i fallet med *Deklamation 26*.⁵

En karaktärsbildning⁶ som fokuserar på en viss människotyps sätt och vanor kallas vanligen ethopoiia (ἠθοποιία). Denna term används också för övningar i karaktärsbeskrivning på progymnasmata-nivå; såväl (Pseudo-)Hermogenes som Aphthonios och Libanios erbjuder exempel på sådana övningar.⁷ I Libanios fall bör det påpekas att autenticiteten beträffande flertalet progymnasmata är kraftigt ifrågasatt.⁸ Men Libanios som författare är likväl en expert på karaktärsbeskrivningar, vilket blir tydligt inte minst just i hans många etologiska deklamationer. Libanios visar på en stor kännedom om olika litterära karaktärstyper, inte bara surkartens; han behandlar även karaktärer som parasiter, snåljäpar och avundsjuka personer.⁹

2 T.ex. i Deklamationerna 12, 20 (autenticiteten ifrågasatt), 28, 29 (autenticiteten ifrågasatt) och 30.

3 Den grekiska texten till Menanders *Dyskolos* finns utgiven och kommenterad av E.W. Handley, *The Dyskolos of Menander* (London: Methuen & Co Ltd, 1965). En översättning till engelska finns i Loeb Classical Library: W.G. Arnott, *Menander* vol. 1 (Cambridge Mass. och London: Harvard University Press, 1979).

4 Donald A. Russell, *Libanius. Imaginary Speeches* (London: Duckworth, 1996), 124.

5 *Deklamation 27* finns översatt till engelska av Donald A. Russell, *Libanius. Imaginary Speeches*, 125-129.

6 Tryphon (Περὶ τρόπων 2.6, Spengel-Hammer), som var verksam under det första århundradet f.Kr., använder ordet charakterismós (χαρκτηρισμός) i betydelsen ”karaktärsbildning”.

7 Hermogenes *Progymnasmata* 9 (Rabe); Aphthonios *Progymnasmata* 11 (Rabe); Libanios *Progymnasmata* 9 (Förster).

8 Se t.ex. Craig Gibson, *Libanius's Progymnasmata. Model Exercises in Greek Prose Composition and Rhetoric*. (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2008).

9 En kortfattad och tydlig uppställning av samtliga scenarier i Libanios deklamationer finns i Bernard Schouler, *La tradition hellénique chez Libanios* (Lille och Paris: Les belles lettres,

I *Deklamation 26* är det inte bara surkartens karaktär som skildras på ett för genren och perioden typiskt sätt, utan även hans snacksaliga hustru karaktär följer ett föreskrivet mönster (kanske till och med i ännu högre grad än surkartens). I en antik handbok, som ibland tillskrivs Theophrastos (cirka 371-287 f.Kr.), med den latinska titeln *Characteres (Om olika typer av karaktärer)*, och som troligen kan förutsättas vara influerad av nya komedins människotyper, beskrivs trettio olika typiska mänskliga karaktärer. Karaktär nummer 3, ”Pratsjuka” (ἀδόλεσχία), och nummer 7, ”Snacksalighet” (λαλία), erbjuder de karaktärsdrag som bäst stämmer in på den snacksaliga kvinnan i *Deklamation 26*.¹⁰ Skillnaden mellan pratsjuka och snacksalighet kan tyckas liten, men i Theophrastos beskrivning verkar det som om den pratsjuka låter ”tungan löpa obetänksamt utan slut”¹¹ om precis alla ämnen på en och samma gång, medan den snacksalige å sin sida aldrig låter ett samtalsämne ta slut innan han har kommit på ett nytt att styra in diskussionen på. Det är intressant att se hur väl Theophrastos båda karaktärsbeskrivningar passar in på surkartens hustru i *Deklamation 26*. Hustrun framstår som totalt oförmögen att sluta prata, precis på det sätt som Theophrastos beskriver en pratsjuk karaktär; och hon kan tala om precis alla tänkbara och otänkbara ämnen, gärna staplade på varandra, huller om buller. Dessutom bryter hon alltsomoftast in och tar över det ämne som någon annan precis börjat tala om.

När det gäller karaktärsbeskrivningen är det kanske värt att påpeka – även om det kommer att bli uppenbart för läsaren – att också surkartens, som på flera ställen i talet beskriver hur han längtar efter lugn, ro och tystnad, ironiskt nog framstår som en erfaren, skicklig och talför retor.

Retorisk struktur

Den retoriska strukturen i *Deklamation 26* följer i stort den förväntade uppbyggnaden för en autentisk Libanios-deklamation. Och trots att det är ett deliberativt tal skiljer det sig inte nämnvärt från hur ett rättegångstal skulle ha konstruerats; det hålls dock inte inför en domstol eller en jury, och någon motståndare i juridisk mening finns inte, även om bevisföringen går ut på att överbevisa en tänkt motsändares argument. Oavsett hur man kategoriserar deklamationerna följer de alltså i stort samma strukturella schema. Detta schema går tillbaka på den retoriska tradition som eftervärlden har kommit att tillskriva retorikteoretikern Hermogenes av Tarsos (verksam under andra hälften av 100-talet e.Kr.). Den hermogeniska traditionen har länge ansetts viktig inte minst för bysantinska författare.¹² I *De inventione*

1984), vol. 1, 128-134.

10 J.L. Heiberg, *Den gnavne mand og den snakkesalige kone*, 24-26 (inkluderar översättningar av karaktärerna 3 och 7); Russell, *Libanius. Imaginary Speeches*, 113. Theophrastos karaktärer finns översatta till svenska av Gustaf Lundgren, *Theophrastos människotyper och karaktärer* (Stockholm: Norstedts, 1963).

11 Översättning från Lundgren, *Theophrastos människotyper och karaktärer*.

12 George A. Kennedy, *A New History of Classical Rhetoric* (Princeton N.J.: Princeton University Press, 1994), 271.

– ett verk som med stor sannolikhet inte är författat av Hermogenes själv, men som ändå har kommit att inkorporeras i traditionen – presenteras kompositionen av ett rättegångstal såsom bestående av fyra delar: prooimion (”inledning”, *exordium*), diegesis (”berättelse”, *narratio*), pistis (”bevisföring”, *argumentatio*) och epilogos (”avslutning”, *peroratio*).¹³ Det unika med detta schema är naturligtvis inte att en oration består av fyra delar; en sådan uppdelning föredrogs redan av Aristoteles (*Retoriken* 3.16). Det intressanta med just *De inventione* är snarare hur detaljerat utmejslade dessa delar är. Och att det mönster som framstår är applicerbart på så många av Libanios deklamationer.

Prooimia (1-4)

Beträffande prooimia bör två karaktäristika i *De inventione* föras fram här: 1) att ett prooimion bör konstrueras av tre eller fyra delar beroende på hur talaren önskar framställa sig och sitt ämne (*De inventione* 106-108 Rabe); 2) att ett tal *alltid* består av flera prooimia. I Libanios *Deklamation 26* finner vi två prooimia: paragraferna 1-3 motsvarar prooimion nummer 1, medan paragraf 4 motsvarar prooimion nummer 2. Det första prooimiet följer till synes inte alls mönstret från *De inventione* med tre eller fyra underavdelningar, medan det andra däremot följer det till punkt och pricka. Att inte samtliga prooimia följer traditionen är helt förväntat och liknande avvikelser förekommer även i andra deklamationer av Libanios.¹⁴ Det påvisar helt enkelt en viss självständighet i förhållande till traditionen.¹⁵ Prooimion nummer 2 byggs av en försats (πρότασις), en utvecklande bekräftelse av försatsen (κατασκευή), en eftersats (ἀπόδοσις) som uttrycker ett krav eller en begäran (ἄξιωσις), samt en orsaksförklaring till kravet eller begäran (ἢ αἰτία τῆς ἀξιώσεως).¹⁶ Orsaksförklaringen placeras hos Libanios i allmänhet före själva kravet (till skillnad från i *De inventione*). På grekiska finns det dessutom ofta särskilda partiklar som förstärker detta fyrdelade mönster.¹⁷ Allra helst skall ett prooimion också utgöra en antitetisk figur (ἀντίθετον), bestående av ett irreellt påstående (försatsen) ställt mot ett faktiskt (eftersatsen). Och så ser det faktiskt ut i det andra pro-

13 *De inventione* fokuserar i mångt och mycket på *dispositio*, alltså inte på *inventio* (analys och argumentationsuppfinnande), trots titeln på verket. I *De inventione* används inte termen pistis i betydelsen ”bevisföring”; någon sammanfattande term för denna del av ett tal finns inte. I andra verk som tillskrivs Hermogenes används ordet kataskeue (”bekräftelse”). Pistis är dock en fullt användbar term som faktiskt visar på vad bok 3 av *De inventione* handlar om: bevisföring och argumentation. För mer information om deklamationernas kompositionella struktur hos Libanios, se Bernard Schouler, *La tradition hellénique chez Libanios*, 140-169.

14 Jfr t.ex. *Deklamation 9*, som består av fyra prooimia. Tre av dessa följer uppdelningen i *De inventione*, ett gör det inte. Se Mikael Johansson, *Libanius' Declamations 9 and 10* (Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, 2006), 136-140.

15 Bernard Schouler (*La tradition hellénique chez Libanios*, 145) menar emellertid att samtliga prooimia i samtliga deklamationer följer detta schema.

16 Mikael Johansson, *Libanius' Declamations 9 and 10*, 30.

17 Försatsen μέν; bekräftelsen γάρ (eller som här: ἄλλά); eftersatsen δέ; orsaksförklaringen ἐπειδή.

oimiet till *Deklamation 26*: försats och bekräftelse utgör den irreella delen av antitesen, eftersats och orsaksförklaring den reella:

Försats: ”Om inte stadens lagstiftare hade varit så oerhört flitig och pedantisk när det gäller att stifta lagar, skulle jag inte ha befunnit mig i den här situationen nu och jag skulle inte ha behövt försöka att övertyga er att jag måste dö”.

Bekräftelse av försats: ”Jag hade i hemlighet kunnat ta en bit rep från min säng, gått ut i ödemarken och i lugn och ro hängt mig själv i ett träd. Jag skulle varken ha behövt blicka ut över den här folksamlingen eller ha tvingats att lyssna på en massa folk”.

Eftersats med orsaksförklaring: ”Men eftersom lagstiftaren, som på alla sätt förslavat oss, inte ens tillåter att var och en själv bestämmer när han vill avsluta sitt liv, utan hänför detta till offentliga beslutsorgan, förbannar jag honom men lyder ändå. Och jag skall utså larmet och bullret här i rådhuset mot att jag aldrig skall utsättas för ett sådant irritationsmoment igen”.

Diegesis (5-24)

I denna avdelning presenteras orsaken till den pågående processen. Diegesis skall bestå av minst två delar (*De inventione*, bok 2): 1) en beskrivande bakgrund till processen som kallas prokatasstasis (προκατάστασις τῆς διηγήσεως); 2) den egentliga diegesis. I *Deklamation 26* motsvarar paragraferna 5-8 prokatasstasis. Här får vi nämligen reda på att surkarten redan *innan* han gifte sig med den snacksaliga kvinnan föredrog ett liv i stillhet och tysthet. Den egentliga diegesis finner vi under paragraferna 9-24. I denna narrativa del förklaras varför surkarten överhuvudtaget gifte sig med en snacksalig hustru, och vi får också en beskrivning av hur hårt hans liv är som gift man. Diegesis avslutas helt enligt konstens alla regler med ett krav: en begäran om hjälp (paragraf 24). Den viktigaste metoden för att vinna åhörarnas gillande är i diegesis – och faktiskt genom hela talet – att tydliggöra hustruns ständiga babblande. Detta görs effektivt genom direkta citat och referat.

Pistis (25-48)

Bevisföringen i Libanios deklamationer byggs i allmänhet genom att talaren citerar ett tänkt påstående från motståndarsidan som han därefter bemöter på olika sätt. Detta föregripande av motståndarens argument kallas prokatalaps (προκατάληψις).¹⁸ Motståndarens imaginära anföring, som ofta är konstruerad i form av en fråga, kallas i *De inventione* hypophora (ὑποφορά). Denna bemöts av talarens eget påstående (eller en retorisk motfråga), som kallas lysis (λύσις).

18 Jfr t.ex. *Rhetorica in Alexandrum* 1428a. Quintilianus (*Institutio oratoria* 9.2.16) använder termen *praesumptio*. Detta är den allt annat överskuggande argumentationsmodellen i Libanios deklamationer.

Moderna forskare använder ofta ordet *antites* för att beskriva denna ordväxling¹⁹ (denna term med sina många betydelser är dock egentligen något förvirrande). Varje nytt argumentationsmoment i Libanios deklamationer inleds alltså på följande sätt: hypophora följt av *lysis*. *Lysis* bör sedan byggas ut och förstärkas genom en mängd olika sorter av bevisföring (ἐπιχειρήματα, ἐργασίαι, ἐνθυμήματα, ἐπεθυμήματα κτλ.). Hela denna kedja av bevis diskuteras för den som vill ta del av den i bok 3 av *De inventione*.²⁰

Deklamation 26 består av 3 *antiteser*, det vill säga av tre fiktiva motståndarargument följda av surkartens motargument:

25: *Första antitesen*: ”Och på vilket sätt”, invänder någon, ”är just du så olycklig att du kräver att få dö? /.../” *Lysis*: Vem är du som lägger dig i det?

38: *Andra antitesen*: ”Du har själv orsakat ditt eget elände”, säger någon, ”eftersom du inte har uppfostrat fruntimret att utföra de saker som behagar dig. /.../” *Lysis*: Och vem är väl så dum att han inte har både sett och gjort dessa självklarheter?

44: *Tredje antitesen*: ”Men”, kommer någon av er andra att säga, ”kasta ut fruntimret, så slipper du ju höra hennes babblande”. *Lysis*: Ett i sanning smart sätt att slippa henne på! Det måste vara ett skarpt intellekts produkt!

Epilog (49-55)

I *De inventione* saknas den del som behandlar själva epilogen. Men i allmänhet kan sägas att epilogen skall innehålla en rekapitulation av det viktigare innehållet i talet, en förstärkning av argumentationen samt patetiska och sympativäckande uttryck. I *Deklamation 26* återupprepas de önskemål som tidigare förts fram: önskan om att få dö och önskan om att få dö i hustruns frånvaro. Mot slutet införs oväntat en diskussion om huruvida det verkligen är lugnare i livet efter detta; det kan ju tänkas att det är ett väldigt surrande även bland de döda. Slutsatsen blir att det i alla fall inte kan vara värre i Hades än i det verkliga livet.

Betydelse för eftervärlden

Libanios *Deklamation 26* tycks ha varit en av de mer populära av Libanios deklamationer, inte minst för eftervärlden. Den finns bevarad i hela 69 handskrifter. I allmänhet är Libanios deklamationer bevarade i ett betydligt färre antal; som exempel kan nämnas att Libanios sju deklamationer baserade på Demosthenes (17-23) finns bevarade i mellan 7 och 35 handskrifter vardera.

Redan under antiken (eller möjligen tidig bysantinsk tid) omnämns *Deklamation 26* i en troligtvis icke-autentisk brevväxling mellan Basileios den Store och Libanios

19 Schouler, *La tradition hellénique chez Libanios*, 163 *et alibi*; Russell, *Libanius. Imaginary Speeches*, 114 *et alibi*.

20 Se t.ex. George A. Kennedys översättning i *Invention and Method. Two Rhetorical Treatises from the Hermogenic Corpus* (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2005), 61 ff.

(*Epistularum Basiliæ et Libanii quod fertur commercium* 17-19 Förster).²¹ I ett av breven från Basileios står att brevskrivaren har hört talas om Libanios fantastiska deklamation och att han önskar sig en kopia på texten. I ett efterföljande brev skriver samme Basileios att han nästan kan se surkartan och hans babblande hustru tillsammans (αὐτὸν γὰρ τὸν δύσκολον ἐδόκουν ὀρεῖν ἐν τῷ λόγῳ λάλῳ συνόντα γυναίκα).

Enligt D.A. Russell har *Deklamation 26* påverkat Ben Jonsons komedi *Epicæne* (eller *The Silent Woman*), som sattes upp första gången under tidigt 1600-tal (här är handlingen förlagd till London). Även *Volpone* från samma tid visar på influenser från Libanios. Redan några år efter år 1600 fanns *Deklamation 26* översatt till latin av Fr. Morel (*Libanii sophistae praeludiae oratoria 72, declamationes 45, et dissertationes morales*, Paris, 1606). Det fanns dessutom även andra tidigare översättningar till latin som Jonson kunde luta sig mot.²² Libanios övriga deklamationer var i allmänhet inte spridda eller lästa i Västeuropa.

Översättningen här nedan är baserad på Richard Försters textkritiska edition som publicerades år 1909.²³ I Försters edition har *Deklamation 26* den latinska titeln *Morosi de uxore loquaci querela* (*En surkarts klagan angående sin snacksaliga hustru*). *Deklamation 26* har under modern tid översatts till danska, franska och engelska.²⁴ Dessa översättningar har varit till stor hjälp för mig, särskilt den danska.

21 För en diskussion om autenticiteten i dessa brev, se Raffaella Cribiore, *The School of Libanius in Late Antique Antioch* (Princeton N.J.: Princeton University Press, 2007), 100-101.

Det finns troligen endast två genuina brev i denna samling på tjugosex (*Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* XII, 1924, 2526).

22 En viss Salta översatte *Deklamation 26* till latin redan år 1511 (Leipzig). Det finns tydligen också en översättning från samma tid till italienska (*Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* XII, 1924, 12, 2514). Beträffande Ben Jonsons kännedom om *Deklamation 26*, se Russell, *Libanius. Imaginary Speeches*, framförallt fotnoterna på sidorna 212-214.

23 Tidigare texteditioner är utgivna 1517 (Capsalis, Ferrara, *editio princeps*), 1606 (Fr. Morel, Paris) och 1791 (J. J. Reiske, Altenburg).

24 J. L. Heiberg, *Den gnavne mand og den snakkesalige kone*. Samme Heiberg har också författat en läsvärd liten skrift med titeln *Om Libanios* (København, 1923) om Libanios liv och person; L. Lucassen, ”La déclamation XXVI de Libanius”, *Bulletin semestral de l’Association des classiques de l’Université de Liège*, (1955) 80-95; Russell, *Libanius. Imaginary Speeches*, 114-123.

Bibliografi:

- Libanios. *Opera*. Ed. R. Förster. Vol 6. Leipzig: Teubner, 1909
- Cribiore, Raffaella. *The School of Libanius in Late Antique Antioch*. Princeton N.J.: Princeton University Press, 2007
- Gibson, Craig. *Libanius's Progymnasmata. Model Exercises in Greek Prose Composition and Rhetoric*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2008
- Heiberg, J.L., *Den gnavne mand og den snakkesalige kone. En øvelsestale af Libanios*. København, 1918
- Johansson, Mikael. *Libanius' Declamations 9 and 10*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, 2006
- Kennedy, George A. *A New History of Classical Rhetoric*. Princeton N.J.: Princeton University Press, 1994
- Kennedy, George A. *Invention and Method. Two Rhetorical Treatises from the Hermogenic Corpus*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2005
- Lagerlöf, Erland. *Homeros Iliaden*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1994
- Lundgren, Gustaf, *Teofrastos människotyper och karaktärer*. Stockholm: Norstedts, 1963
- Russell, Donald A. *Libanius. Imaginary Speeches*. London: Duckworth, 1996
- Schouler, Bernard. *La tradition hellénique chez Libanios*. Lille och Paris: Les belles lettres, 1984

Originaltext: Libanios. Opera. Ed. R. Förster. Vol 6. Leipzig: Teubner, 1909
Översättning: Mikael Johansson

Libanios:

Deklamation 26:

En surkart som gift sig med en snacksalig kvinna begär att få ta livet av sig

1. Rådmän! Det bästa hade varit om jag hade dött innan jag gifte mig och innan jag tvingades att utstå allt det pladder från min snacksaliga hustrus sida som jag nu har fått stå ut med. Men eftersom jag inte kunde undvika det – det var knappast Fortuna som stod mig bi – borde jag ha kommit till er genast efter giftermålet i just det ärende i vilket jag nu infinder mig. 2. Men eftersom min egen sävlighet har orsakat denna vedervärdiga situation ber jag er nu om detta, då jag ju nu äntligen har kommit till insikt beträffande vad som är bäst för mig, att ni beviljar mig min önskan idag. Jag har nämligen nått en sådan grad av olycka att jag föredrar att inte leva alls framför att leva tillsammans med min hustru. 3. Men, rådmän, bevilja mig en sista vilja innan ni ger mig bågaren med odörtsgiftet:¹ blanda inte in mig i någon långrandighet genom att involvera de där skickliga retorerna som försörjer sig på att finna argument och motargument.² För jag fruktar att, om förhandlingen drar ut på tiden på grund av prat, så kommer min hustru att få höra om den. Hon kommer att kväsa oss med sitt tjatter och dränka både er och mig med sitt ordflöde. Så för att detta inte skall inträffa, skynda er är ni snälla! Om jag skulle dö med min babblande hustru vid min sida kommer hennes nonsens att beröva mig njutningen av att dö.

4. Om inte stadens lagstiftare hade varit så oerhört flitig och pedantisk när det gäller att stifta lagar, skulle jag inte ha befunnit mig i den här situationen nu och jag skulle inte heller ha behövt försöka övertyga er att jag måste dö. Jag hade i hemlighet kunnat ta en bit rep från min säng, gått ut i ödemarken och i lugn och ro hängt mig själv i ett träd.³ Jag skulle varken ha behövt blicka ut över den här folksamlingen

- 1 Att tvingas ta livet av sig genom att dricka en bögare med odört (*κώτειον*) är ett straff som användes i antikens Athen. Det var bland annat så som Sokrates avslutade sitt liv år 399 f.Kr.
- 2 Nämligen juristerna.
- 3 Jfr Menander *Dyskolos* 169-170: ”det är omöjligt att finna en öde plats, inte ens om någon skulle vilja hänga sig”.

eller tvingats lyssna på en massa folk. Men eftersom lagstiftaren, som på alla sätt förslavat oss, inte ens tillåter var och en att själv besluta när han vill avsluta sitt liv, utan hänför detta till offentliga beslutsorgan, förbannar jag honom men lyder ändå. Och jag skall utså larmet och bullret här i rådhuset mot att jag aldrig mer behöver utsätts för ett sådant irritationsmoment igen.

5. Jag vet att de som känner till min hustrus natur har förståelse för att jag inte längre kan leva. Men jag inser att jag måste få alla andra att förstå med vilket elände jag lever. Och vid Zeus, lyssna på mig! Jag kunde inte ha brytt mig mindre om alla dem som står här omkring och skrattar och kallar mig för ”surkart”. Det finns knappast ett strängare straff för dem än det som de redan utsätts för med tanke på deras livsstil – de är fördärvade, förtappade och meningslösa, de skämtar konstant men är aldrig seriösa, och de skrattar och snackar taktlöst om vad än de diskuterar! 6. Rådsmän! Min far brukade uppmana mig att alltid hålla tankarna samlade istället för att låta dem vandra och att skilja mellan livets väsentligheter och oväsentligheter. Han sade åt mig att hålla fast vid de förra men förkasta de senare, och han lärde mig att uppskatta lugn och ro och att försöka undvika problem. Och på detta sätt fortsätter jag att leva, rådmän; jag deltar inte alls i folkförsamlingarna – inte på grund av att jag struntar i statens väl, utan på grund av retorernas hojtande och deras oförmåga att hålla tyst. Jag undviker också i möjligaste mån torget på grund av alla juridiska termer som till och med de som inte har med saken att göra gillar att svänga sig med: ”angivelse”, ”bevisföring”, ”häktning”, ”juridiska dispyter”, ”anklagelseakt” och ”motanklagelse”.⁴ Att ”den ene har anklagat den andre för något oväsentligt”, vad spelar det för roll för om du varken är åklagare eller försvarare? 7. Och det finns också en annan sak som kan driva en man från torget, nämligen att behöva säga ”goddag”.⁵ Jag undrar förresten hur denna företeelse kan ha uppstått? Jag kan då inte se vinsten i den. En person i trångmål mår väl inte bättre av att höra ordet ”goddag”. 8. Och jag undviker också verkstäderna och deras städ, hammare och oväsen – jag menar då silver- och bronssmedjorna och de andra verkstäderna. Jag föredrar hantverk som utförs i tysthet. Men jag har faktiskt stött på porträttmålare som sjunger när de målar. Så kärt är snackandet för de flesta människor. Och de kan inte tygla sig.

9. Så länge jag levde ensam var livet behagligt lugnt. Mina slavar hade fått lära sig att inte göra någonting som kunde irritera mig. Men eftersom det var förutbestämt att jag förr eller senare skulle komma att hamna i svårigheter, kom en av mina vänner på besök och beklagade min ensamhet och prisade tväsamheten. ”Var nu inte den ende som vanhelgar äktenskapet”, sade han. ”Äktenskapet är ju faktiskt en gudom och tillika den mäktigaste av gudarna”. Och han berättade om en flicka av ovanligt god börd som var mycket vacker och rik. Hon hade goda karaktärsdrag och var praktiskt taget uppvuxen vid vävstolen. Och han avslutade med att tillägga att det räckte med att jag gick med på det så skulle äktenskapet bli av. 10. ”Strunta i de andra sakerna”, sade jag. ”Berätta bara för mig hurudan den unga damen är när det gäller snacket. För du vet ju hur jag är, min vän, att jag inte står ut med att någon

4 De grekiska termerna är verkliga juridiska termer från den athenska juridiska sfären.

5 Inte heller surkartens hos Menander står ut med att hälsa på folk (*Dyskolos* 12).

snörvlar, hickar, hostar eller ens kväver en nysning, och att jag skulle föredra att pryglas framför att behöva utså sådant. Jag skulle inte ens stå ut med en snacksalig person i mina drömmar! Om jag blir tvungen att leva med en sådan kvinna, hur tror du då att jag skall leva?” ”Lugna dig”, sade han, ”det enda hon bryr sig om är just det. Du skulle antagligen anklaga stenarna⁶ för pratsamhet snarare än den här flickan. Så jag fruktar att du antagligen kommer att beskylla henne för att tiga”. 11. Jag var övertygad, rådmän. Och varför inte, när jag nu fick höra om den otroliga hemgiften: tystnad. Från den dagen förbereddes odörtsgiftet för mig. Och det var alls inga dåliga prövningar jag utsattes för: högljutt applåderande, ett sabla skrattande, opassande dans och en fjantig bröllopsång. Allt flöt samman från alla håll när jag gifte mig med denna furie, precis som när vårfloederna rinner samman i ett våldsamt dån.⁷ Det var nära att jag hade kastat av mig bröllopskransen och sprungit iväg mitt under bröllopsceremonin. Men eftersom jag drog slutsatsen att obehaget hörde till saken och inte till min hustrus karaktär stod jag ut med att överösas av oväsen ända in till sängkammaren. 12. Men detta var en fredens tid jämfört med det världskrig som sedan bröt ut. Redan före midnatt började hon prata och klaga på sängen. Hennes ord störde mig något enormt, och de var helt enkelt inte passande för en brud. Sedan frågade hon mig om jag sov. Och jag blev ännu mer förbannad. En tredje gång frågade hon något, och så en fjärde. Jag svarade inte men jag skämdes över hennes skamlöshet. Situationen var helt förvrängd: mannen teg och kvinnan snackade. 13. Jag väntade tills det blev morgon, sedan steg jag upp och gick hem till brudtärnan. ”Vad är nu detta”, frågade jag henne. ”Min hustru talar på bröllopsnatten; och mycket dessutom!” ”Ja”, svarade hon, ”det är ett tecken på kärlek. Och samtidigt ger hon dig en uppvisning av sin [underbara] röst. Du är för hård. Så här borde du inte uppföra dig!” 14. Jag lydde återigen. Men under dagen insåg jag desto mer i vilken olycklig sits jag befann mig, och ännu mer under nästföljande dag. Hon beordrade mina tjänare att komma och begärde att få lära sig namnet på var och en av dem, liksom namnen på deras mödrar och fäder. Medan jag var närvarande! Och hon undrade hur många barn var och en hade och hur många som hade dött. Hon frågade om madrasser, kastruller, yxan, sleven och hur många tuppar vi födde upp. ”Ingen”, sade jag. ”Vi har ingen tupp, för jag står inte ut med att höra den gala. Och om du inte tiger står jag inte ut med dig heller”. Då brast hon ut i ett lovtal till fågelns ära: hon beskrev hur han blev en fågel och hur han en gång hade varit en soldat, en följeslagare till Ares, och hur detta bevisades av tuppkammen, sporrarna och modet.⁸ 15. Medan hon fortsatte med sitt lovtal gick jag iväg till den man som

6 ”Stenarna” (τοις λιθοις) skall tolkas som ”statyer av sten”, enligt Donald A. Russell, *Libanius. Imaginary Speeches*, 116.

7 En anspelning på *Iliaden* 4.452 ff., enligt Russell (ibid.): ”såsom när, svällda av tö och av regn, två floder från bergen, störta sig ner i dalen och blanda sitt forsande vatten (översättning från Erland Lagerlöf, *Homeros Iliaden*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1994, 58).

8 Bland de progymnasmata som traditionellt tillskrivits Libanios (8.49) finns en övning i berättande (latin *narratio*, grekiska διήγημα), där det sägs att ”tuppen ursprungligen var en man” och en ”spjutbärare åt Ares”. Det sägs också att ”tuppkammen, temperamentet och sporrarna” visar att tuppen ursprungligen varit en soldat. Inga moderna forskare anser att

hade sytt ihop detta lyckliga giftermål. ”Min gode man”, sade jag, ”du har dödat din egen vän!” Och jag berättade allt. Han sade att han skulle få henne att sluta så fort som möjligt och att situationen inte skulle fortgå. Jag gick tillbaka hem och utsattes för rena förhöret: ”vart gick du? Varifrån kommer du? Vem har du talat med? Har du fått höra några nyheter? Har det inkommit några donationer till staten? Har man fattat något offentligt beslut? Har någon föreslagit en ny lag? Har de utsett alla jurymedlemmar till domstolarna? Har någon anklagats? Har någon dömts?” 16. För min del är det en plåga bara att tala, men än värre att tala. Men hon förtalar tystnaden och hittar på de mest onämnbara skämt om den. Och hon har komponerat och framfört ett långt tal om att en riktig man måste kunna tala.⁹ Men om jag själv någon gång skulle råka öppna munnen så förvärrade jag bara situationen. En gång råkade jag säga att stadens general hade återkommit. Men hon stal bokstavligen generalen från mig genom att från morgon till kväll, helt utan uppehåll, fråga: ”hur många män hade med sig när han drog ut? Hur många förlorade han? Hur många besegrade han? På vilket sätt segrade han? Vilka var underbefäl? Och vilka stod under dem? Hur stort blev krigsbytet? Hur går det för flottan? Vilka är kaptener? Vilka är styrmän? Hur många är matroserna?” 17. Och när jag klandrade henne och påstod att detta var sådant som en kvinna inte borde bry sig om sade hon: ”men berätta för mig hur det går med våra åkrar”. Och hon fortsatte att fråga om varje buskage, lök och kronärtskocka. Och hon hade mer att säga om andras egendom än om vår egen. Det är livsfarligt att meddela henne såväl goda som dåliga nyheter eftersom en mängd ord uppstår i båda fallen. 18. Sedan hoppade hon över till ett annat ämne: ”hur står det till i vinbranschen idag? Det sägs att olivförsäljarna har problem. Men det går visst bättre för lammuppfödarna. Det finns visst en risk att bagarna kommer att lida brist på bränsle. Det sägs att växelkontoren står under utredning”. Sådana dumheter skvätter hon ur sig medan hon arbetar så lite hon kan men babblar desto mer. Och om hon någon gång ens skulle påbörja en arbetsuppgift så är hennes tjat om arbetet ett ännu värre plågoris än själva latheten. 19. Och när hon kommer tillbaka från badhuset, fy vilken hagelskur av ord man utsätts för då! Hon vråker på om bassängen och kvinnorna, om vem som var där och vem som inte var där, vem som kom utan sina slavinnor eller tillsammans med dem, vem som hade en finne på kroppen, vem som gick hem välskrubbad, vem som hade rynkor i huden, vem som sminkade ansiktet, vem som hittade tvålen, vem som tappade en sko, vem som välte ut baderskans varor. Och hon lägger till vem som gav dricks till badmästaren, vem som gav mycket eller litet eller ingenting, och fortsätter med slagsmålet som uppstod när någon vägrade att ge dricks. 20. Sedan, som om hon hade glömt det viktigaste, slår hon sig för pannan. Jag ryser när jag ser ytterligare en lång harrang strömma fram. Jag får ont av allt nonsens. Och precis som de som utsätts för spöstraff hoppas jag på en snar paus. Jag suckar och förbannar både

den här texten skulle vara författad av Libanios. Det finns numera en modern översättning till engelska med inledande kommentarer av Craig Gibson, *Libanius's Progymnasmata*.

Model Exercises in Greek Prose Composition and Rhetoric (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2008).

9 Vilket förvisso var sant under antiken (jfr Catos berömda ord: *vir bonus dicendi peritus*).

äktenskapet och den som först nämnde kvinnan för mig. 21. Och om hon märker mina suckar provocerar hon mig ännu mer:¹⁰ ”är det något på tok i huset?” Och sedan följer en katalog över lösöret ända ner till oljelampan och soppseven. ”Allt är som det skall”, säger jag, ”men håll snattran!” Men uttrycket ”håll snattran” väcker ännu en svärm av ord. ”Varför skall jag tiga för dig? Är jag kanske inte av god börd?” Och så räknar hon upp mormödrar och mostrar, farfäder och farbröder, och går tillbaka ända till förfäderna i tjugonde eller trettionde led, samt rabblar upp deras offentliga uppdrag som befäl i flottan eller som teatersponsorer. 22. Omnämmandet av teatern förflyttar henne raka vägen till tragöden. Och här börjar det ösregna namn på nydanare inom tragedin och deras efterföljare. Hon babblar om tragedins utveckling och vad varje pjäsförfattare bidrog med. Jag lider värre än personerna som bestraffas i tragedierna. Kan min hustru kanske inte sluta babbla? Floder skulle antagligen sluta att flöda innan hennes mun slutar att forma ord. Vilken orsak som helst får henne att orera: att jag stannar hemma; att jag går till torget; att slaverna är långsamma eller raska; bristen på något; överflödet; bra eller dåliga saker; regn eller fint väder. 23. Och när hon pratat sönder allt som rör oss två med sin rappa tunga ger hon sig på grannarna igen. Och om det skulle saknas något att tala om berättar hon om sina drömmar. Eller också hittar hon på dem också, vid gudarna det tror jag att hon gör! För hon sover aldrig, och natten tillbringas hon alltsomoftast med att debattera. Och om hon någon gång motvilligt sluter ögonen för att sova så vilar allt hos henne förutom tungan, som fortsätter sitt arbete och irriterar mig mer än myggen.

24. Rådmän! Ni ser att jag är utsliten. Jag sörjer på dagen och går nästan under på natten. Jag hatar mat, jag hatar dryck. Jag vill befrias från det som alla andra älskar mest: livet. Jag har snacket ringande i mina öron och hat i mitt sinne. Hjälp mig, vid Zeus, ge mig odörtsbägaren! Beskydda mig från hennes aldrig tystnande röst!

25. ”Och på vilket sätt”, invänder någon, ”är just du så olycklig att du kan kräva att få dö? Hur stor förmögenhet har du förlorat? Vilken kroppsdel har du skadat? Vilket elände har du drabbats av, du som inte står ut med att leva?” 26. Vem är du som lägger dig i det? Vad bryr du dig om min död? Är du min far, min bror eller min farbror? Är du manne min kusin? Är du min företags- eller jordbrukskompanjon? Påverkas dina affärer av min död? Är du utsedd till offentlig förhindrare gentemot dem som önskar dö? 27. Tala om beskäftighet! Man får alltså inte ens dö utan en massa snack i den här staden! För guds skull människa, jag kommer inte hit för att kräva gratis bespisning.¹¹ Inte heller kräver jag en ärekrans.¹² Dessa saker lämnar jag åt er, ni retoriker som profiterar på folket. Det är en börda att leva och jag vill

10 Ordagrant står att ”hon gnuggar den stinkande Djävuls-lupinen”. Denna växt (*anagyris foetida*) stinker när den gnuggas på. Den förekommer i ordspråk redan hos Aristofanes *Lysistrate* 68.

11 En välgörare kunde kräva gratis bespisning i Prytaneion på torget i Athen.

12 En person i det klassiska Athen kunde också föräras med en ärekrans för sina insatser för staden, såväl politiska som militära. Ett av antikens mest kända tal rör just en sådan bekransning: Demosthenes *Kranstalet*. Många senantika etologiska deklamationer har just ärebekransningar som tema.

härifrån. Varför missunnar du mig det? Sedan frågar du mig varför jag vill dö. Är det inte på grund av dig? Tycker ni inte, rådmän, att jag är förbannad och arg med all rätt? Jag tvingades ju till rådhuset eftersom det var en lugnare plats än hemma-vid, men jag fann att alla som befinner sig här är ännu mer irriterande än dem därhemma. 28. ”Mina affärer har inte påverkats”, säger du. Det är nämligen det som du anser vara det värsta av allt. Hur många har inte med fattning stått ut med egendomskonfiskeringar i förhoppningen om en ny rikedom? De har tagit hjälp av släktingar för att klara dagen. 29. Min kropp är sund. Men själen, min vän, är skadad. Och jag lider inombords. Jag är fullmatad av dumheter och skadad av långa ordflöden. Jag är dränkt av snacksalighet. Jag har utsatts för en enorm pratighet! Precis som havet slår över en båt, så slår min hustru prat över mig. Jag blir galen. Jag tappar fattningen. Det svartnar för ögonen. Är inte dessa förklaringar nog för att ni skall förstå varför jag vill dö? 30. Om jag hade förlorat en son, skulle jag ha funnit tröst i att andra har råkat ut för en liknande sorg. Och sorgen skulle ge efter för kommande glädjeämnen. Men detta elände har endast drabbat mig, och det finns inte ett enda exempel att finna tröst i. Lägg till detta att det alltid förföljer mig. Det är ett hinder för alla glädjeämnen och en motståndare till all lycka. Det blandar samman och förvirrar alla tänkbar munterhet. Om jag alltså måste leva i sorg tycks det mig mycket bättre att inte leva alls. Om man skall gå runt och sörja kan man lika gärna ta livet av sig.

31. Rådmän! Folk ser olika på vad som är hemskt eller inte. För någon är det förlusten av pengar, för en annan förlusten av ett barn, för en tredje landsförvisning eller sjukdom. För min del är det långrandighet. Så vad är det för konstigt med att vilja dö om man inte kan stå ut med det mest smärtsamma? 32. Min hustru är ingen suput. Det är ju det som är problemet! För om hon hade supit skulle hon också ha sovit; och om hon hade sovit skulle hon kanske ha tigit. Det hade inneburit ett mindre bekymmer för min del än det nuvarande. Allt vore bättre än snacksalighet. Jag hade stått ut med en korkad hustru, vilket är ett verkligt problem. Jag skulle ha stått ut med en slösaktig hustru, ett problem som ju är erkänt fördärligt för familjen. Men det är detta eviga babblande som har fått mig på knä, som har brottat ned mig och som fått mig på krigsstigen mot själva livet. 33. Säg mig alltså: vilket gör minst ont, att dö en gång eller att gå bredvid döden gång efter gång efter gång? Du skulle föredra det första. Jag har emellertid utstått det senare, många gånger. Hur många gånger, vid Apollon, har jag inte träffats – jag svär att det är sant – av hennes snacksalvor precis som vore de hagelkorn. Många gånger har jag svimmat när jag fått för mycket av hennes babbler. 34. Tror ni att man kan stå ut med detta elände? Eller att något liknande har hänt någon annan? Nej det har det inte, absolut inte! Den kvinnan är den arabiska flöjtspelaren; eller, hon har snarare överträffat honom.¹³ Hon är mer snacksalig än turturduvan, nötskrikan och näktergalen,¹⁴ ja

13 Den arabiska flöjtspelaren (Ἀράβιος ἀυλῆτις) är möjligen en anspelning på Menander fragment 30 och 757 (Koerte). Enligt Donald A. Russell (*Libanius. Imaginary Speeches*, 213, not 18) syftar uttrycket på en påstådd arabisk sed att spela flöjt natten igenom i samband med nattvakten vid övernattningar i öknen.

14 Fåglarnas snacksalighet kommer också från komedin (Athenaios 4.133b-c).

till och med än cikadan. Hon överträffar bronsgongongen i Dodona, för den låter bara när kläppen träffar den i blåsten men är tyst när det är vindstilla.¹⁵ Men inget kan stoppa hennes tunga, varken vinter, sommar, blåst eller stiltje.

35. Varför skall jag, en människa som går till gudarna med så annorlunda böner, leva? Alla andra besöker templen i förhoppning om ett gott liv som tack för deras offergåvor. Men jag – kan jag verkligen övertyga någon om vad jag säger? – föll på knä framför gudabilderna och bad om dövhet. Det var ju det enda sätt på vilket jag kunde slippa undan obehaget. Men om detta inte beviljades mig, bad jag att mina öron skulle fyllas med tjockt vax för att inte hennes ord skulle tränga in lika tydligt.

36. Men gudarna visade mig ingen nåd och min hörsel räddades. Min önskan uppfylldes inte. Det enda sätt som återstår för att bli fri är att dö. För hur skall jag leva? Hur kan jag fördriva min tid? På torget? Försäljarna prisar sina varor och skriker högre än härolderna! Det är som om kundens behov inte vore tillräckligt för att få honom att handla. Försäljarna driver mig från torget snabbare än om de hade kastat sten på mig. Eller på landet? Även där finns det saker som irriterar mig: grodornas kväkande – jag vet inte varför; åsnor som skriar; kor som råmar; getter som bräker; får som säger bä. I domstolarna då? Retorerna är värre än grodyngel!

37. Jag hade en tillflyktsort, en fristad, en hamn: mitt hem. Men även detta fyllde min storm till hustru med sin tunga. Och jag kan inte hitta ett ställe där det inte blåser. För krigare i fält har man uppfunnit en temporär andhämtningspaus, nämligen vapenvilan; men för mig erbjuds ingen vila från eländet. Varje gång min hustru är sjuk är hon det bara på ett sätt som får henne att irritera mig. Hon har haft problem med ögonen, händerna, magen och fötterna. Men hennes förbannade röst har förblivit helt och hållet frisk! Den är helt enkelt för stark för att ge med sig. Hon blir aldrig hes, hon får aldrig ont i tungan eller svullen gomspene av rinnande snuva. Det finns ingen sjukdom som skulle kunna få henne att sluta babbla. Då jag nu alltså varken kan leva utomhus eller inomhus, vilken slutsats skall jag då dra? Vilket liv finns det för mig? Förutom Plutons?¹⁶

38. ”Du har själv orsakat ditt eget elände”, säger någon, ”eftersom du inte har uppfostrat fruntimret att uppföra sig på ett sätt som behagar dig eller format hennes väsen efter din karaktär. Du skulle ha tränat henne, instruerat henne och tillrättatvisat henne!” Och vem är väl så dum att han inte har både insett och gjort dessa självklarheter? Jag försummade inte en dag, en timme eller ens en halvtimme. ”Det är en sjukdom, kvinna”, brukade jag säga. ”Grannarna skrattar åt dig. Och de skymfar mig för ditt pladder. Du säger att du är en friboren kvinna. Bete dig då värdigt din klass. Ta efter mitt sätt! Jag lever ett liv i stillhet. Låt det vara nog även för dig!”

39. Mina ord tog inget fäste alls, för hon ändrade inte sitt beteende utan dränkte mig med en ström av ord. Jag insåg då att jag behövde bundsförvanter. Därför kallade jag på mina vänner som höll ett lovtal till tystnaden. Men likt en hjälte i rustning besegrade hon ensam dem allihop. Hon hade mer att säga än de flesta av dem och

15 Menander fr. 60. Dodona var en plats i Epeiros i västra Grekland där Zeus orakelsvar hördes i suset av en uråldrig ek. Där fanns också ett klockspel i brons.

16 Pluton är ett annat namn på Hades, dödsrikets gud.

vissa tillät hon inte ens att öppna munnen. Hon ensam överträffade dem! Till slut flydde de i förvåning över henne, och de beklagade min situation. Jag resonerade då så här istället, att även om hon negligerar de nu levande, så kanske hon skulle ge efter för våra förfäders råd. ”Du”, sade jag”, även om du inte respekterar mig, så respektera i alla fall den visaste bland poeter som säger: *Du kvinna, tystnaden är ett smycke för kvinnfolket*.”¹⁷ Hon svarade omedelbart: ”vilken poet skrev det? Vem var hans far? Vilken kommun tillhörde han? När började han skriva poesi? Och hur dog han?” Hon slösade bort hela dagen på detta sätt, och poeten fick rakt motsatt effekt för min del. Istället för att släcka snacksaligheten tänkte han den. Så jag spottade av ilska och lämnade hennes frenesi och rusade ut. 41. Därefter försökte jag två dagar senare att förmana henne genom att säga följande: ”tystnaden passar kvinnorna, min hustru. Se här: hos cikadorna är det hanen som sjunger – och han kan bli för mycket han också, om han går över gränsen – men det är omöjligt att höra ett enda ljud från honan”. Hon föll in vid den sista stavelsen: ”de bästa cikadorna”, sade hon, ”är de som som en gång var människor, musernas vänner, som föredrar att prata framför att äta”. Hon fortsatte att upprepa myten om cikadorna om och om igen tills det blev kväll, så att jag nästan kvävdes av ilska och gav upp rådgivningen och istället tänkte övergå till att försöka uppfostra denna oslagbara kvinna genom fysisk handling. Hon skrämde ju till och med bort kajorna och stararna! 42. Jag höll faktiskt redan upp mina nävar framför henne och hotade med stryk. Och när hon inte slutade utan skrek i högan sky knycklade jag ihop en handduk och tryckte in den i munnen på henne. Och när jag släppte henne i tron att jag lyckats få tyst på henne förstod jag att jag, i min enfald, hade gått ur askan i elden. För precis som när man pluggar igen ett vattenrör och åstadkommer ett kraftigare flöde när man väl tar bort hindret igen, så tystade jag hennes mun för en kort minut men drog sedan på mig ett kraftigare flöde. Hon rev nästan ned huset med skrik och ordstormarna föll tätare än snö!¹⁸

44. ”Men”, kommer någon av er andra att säga”, ”kasta ut fruntimret, så slipper du ju höra hennes babblande”. Ett i sanning smart sätt att slippa henne på! Det måste ju vara ett skarpt intellekts produkt! Det hade inte många av oss kunnat komma på! Hörrudu, är du allvarlig eller driver du med mig när du föreslår detta? Om du skämtar är det inte rätt tillfälle för lustigheter – diskussionerna här rör ju döden. Om du är allvarlig skall du veta att du skjuter bredvid målet! 45. Låt oss se på det på följande sätt: jag kräver alltså att få dö i enlighet med ett rådsbeslut. Min hustru går därhemma och pratar med sig själv, väggarna, luften eller vadhelst hon stöter på. Detta är inget otrevligt alls, eftersom jag inte är där. Hon står inte bredvid mig, hon syns inte, hon skriker inte, hon talar inte. För lagen tillåter nämligen inte henne att närvara vid processer som rör dödsstraff. Men om denna process hade ägt rum i en rättegångssal och gällt en skilsmässoprövning och jag hade varit tvungen att bevisa för jurymedlemmarna att jag förorättats, så skulle både hon och jag ha befunnit oss

17 Sofokles *Ajax* 239.

18 En anspelning på *Iliaden* 3.222: ”men när sedan ur bröstet lät sjuda sin väldiga stämma, medan de föllo, hans ord, som om vintern det tätaste snöfall etc.” (Erland Lagerlöf, *Homeros Iliaden*, 42).

i rätten. Och hade hon ha fått möjligheten att beklaga sig skulle hon skjutit bort sina advokater – det kan ni vara säkra på – och själv inträtt i deras ställe. Hon skulle ha tagit min tilldelade redogörelsetid och gjort den till sin. Och hon skulle ha gått igenom så många saker utan paus, och hållt ut så mycket babbel att jag skulle ha gått under. Och de skulle ha fått bära ut mig därifrån som en nästintill död man.

46. Jag undviker alltså ett sådant hemskt förfarande genom att gå till väga på detta sätt snarare än på det andra. Och här får ni höra en orsak till: om jag hade beviljats skilsmässa från min hustru genom ett jurybeslut så skulle den handlingen snarare ha lett till olycka än lycka. För hur skulle jag ha stått ut med min hustrus släktingar och alla deras anklagelser, beskyllningar och krav på än det ena, än det andra? Den ene skulle skrika från ett håll, den andre kraxa från ett annat. De skulle ha omringat mig och klagat över min längtan efter ro; de skulle ha kallat mig ”otillgänglig”, påpekat att jag är ”tråkig” och talat om min ”säregna livsstil”. 47. Och vad min hustru skulle ha gjort – vem är så stålhård, vem är så diamanthård att han skulle ha kunnat stå ut med det? Hon skulle ha följt efter mig från domstolslokalen, dragit mig i kläderna, slitit i mig, försökt få mig att vända om. Och hon skulle ha åkallat alla gudarna, en efter en, vid namn efter namn. Och hon skulle ha kallat alla heroer som vittnen – också dessa en efter en, namn efter namn. Och dessutom skulle hon ha åkallat stjärnorna, vindarna, kolonnerna och grundstenarna. När hon sedan hade störtat in på vår gata skulle hon ha skrikit skyhögt och provocerat grannarna till att i sin tur börja vråla. Sedan skulle hon ha satt sig utanför min dörr och belägrat mig fullständigt och inte tillåtit mig att komma ut. Och hon skulle ha ropat på mig när jag var mig inomhus. 48. Jag skulle ha fått offra en hel vardag på att höra om skilsmässan om och om igen: ”det knackar på dörren. – Vem är det? – En släkting till din hustru!” Jag skulle ha behövt vingar, tror jag, eftersom de skulle ha slitit i mig och krävt en förklaring till det som inträffat.

49. För att det inte skall bli så illa, vill jag dö. Låt min hustru eller vem som helst som känner behov av det kalla mig ”surkart”. Acceptera min begäran, rådmän! Skicka mig snarast möjligt till den sista vilan! Låt mig få umgås med de döda, de saliga, de som saknar medvetande! Hur skulle man inte kunna vara lycklig när man bärs iväg på båren samtidigt som kvinnorna sörjer högljutt och begravningsgästerna gråter, men man själv inte hör ett ljud av det? Om god sömn är det bästa i livet, är då inte det som bringar ännu större omedvetenhet mer värdefullt? 50. Låt någon redan nu förbereda giftbägaren! Låt någon förbereda den vackra bägaren! Men bevilja mig också detta: se till att personen som räcker mig odörtsgiftet håller tyst och inte babblar under tiden; och se till att han inte går igenom giftets verkan. Låt gåvan vara fri från buller och oväsen!¹⁹

51. Besluta även om ytterligare en sak i samband med min död, vid gudarna: att min hustru inte får närvara när jag dricker. Eftersom det är på grund av henne jag önskar dö, tillåt inte henne att stå där och beklaga min död! Hon kommer inte att sörja på kvinnors sätt eller visa sin sorg genom tårar, utan hon kommer att babbla

19 I Platons *Faidon* (117a-b) får Sokrates inför avrättningen kortfattat höra av bödeln hur gif-tet påverkar kroppen.

och hålla tal, slå sig själv över bröstet och göra min entré till dödsriket riktigt smärtsam. Låt henne därför inte, under inga omständigheter, närvara när jag tar giftet. Måtte hon finna sig en man av sten som är kapabel att utstå obehaget! Jag själv kommer att ligga i jorden där jag inte kan höra hennes röst.

52. Rådmän! Det är förvisso underbart att njuta av solens strålar och att leva ett gott liv. Men min hustru berövar mig detta, både på grund av vad hon gör och på grund av vad hon kommer att göra. Jag kan ibland fundera på hur hennes tunga kommer att bete sig när hon skall till att föda, när hon är gravid, under själva födseln och efteråt. Om hon skulle få många barn och dessa skulle likna henne och ärvä sin moders karaktär, hur skulle jag kunna leva mitt i en sådan kör? Mitt hus skulle påminna om de ängar över vilka fågelflockar flyger omkring med höga skrik.²⁰

53. Se hur skadad jag har blivit! Jag babblar ju en massa strunt. Jag har påverkats av min hustru, jag har hållit ett långt tal! Men det skall bli mitt sista. För jag kommer aldrig mer att vare sig behöva höra eller hålla ett tal. O lyckliga dag, du som kommer med frihet! Jag skall gå till de döda, till dem som inte babblar. Jag kommer att finna en plats fylld av ro. 54. Men jag kom plötsligt att tänka på ett rykte som florerar och som oroar mig. Man säger ju att det finns oväsen i Hades, och rättegångar, juryledamöter och domslut som tillhör de hädangångna, och de dödas skrik och samtal.²¹ Och jag fruktar verkligen att jag, sedan jag sluppit härifrån, skall råka på min hustru lite senare i underjorden och återigen tvingas att lyssna till hennes babbler. Men detta är bara gissningar, situationen här känner jag väl till. 55. Jag väljer det osäkra före det säkra.²² Men för säkerhets skull är det bäst att be en bön: O alla gudar och gudinnor, om de hädangångna kan tala, se då till att min hustru blir riktigt gammal, så att jag kan få njuta av en större glädje i Hades. Jag har kanske orsakat mina egna problem. Jag borde ha tagit ett svärd och gjort den där vida omtalade handlingen och huggit av henne tungan.²³ Han som gjorde det där stod nog inte heller ut med en snacksalig kvinna.

20 Jfr *Iliaden* 2.459-263: ”tusende skaror av fåglar /.../ flyga omkring /.../ innan de skriande åter slå ner, och det skallar kring ängen” (Erland Lagerlöf, *Homeros Iliaden*, 26).

21 Jfr *Odysséen* 11.568 ff. och Platon *Sokrates försvarstal* 41A där underjordens domare Minos omnämns.

22 Även detta resonemang kan möjligen vara en anspelning på de sista delarna av *Apologin*, där Sokrates diskuterar huruvida döden är ond eller god.

23 Den trakiske kung Tereus skar enligt legenden av tungan på sin svägerska för att hindra att hon berättade att han våldtagit henne. Som hämnd serverade sedan Tereus hustru hans son Itys slaktade kropp till honom.